

بررسی اثرات برنامه های محرومیت زدایی در ارتقاء پایداری زیست محیطی در

شهرستان قلعه گنج (پایلوت اقتصاد مقاومتی کشور)

محمد طاهر رستمی^{۱*}

mohammad.taher40@yahoo.com

عباس ملک حسینی^۲

مجید شمس^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۶/۲۷

چکیده

زمینه و هدف: فقر یکی از مهمترین پیامدهای توزیع ناعادلانه درآمدهای ایجاد شده در بین افراد جامعه است. تداوم فقر تنش های زیست محیطی شدیدی را در پی دارد که هر از گاهی، کل جامعه را در برمیگیرد. مقاله حاضر با هدف بررسی اثرات برنامه های محرومیت زدایی در ارتقاء پایداری زیست محیطی در شهرستان قلعه گنج انجام گرفته است.

روش بررسی: روش تحقیق به صورت مطالعات کتابخانه ای و بررسی های میدانی می باشد جامعه آماری این پژوهش کل افراد شهرستان به تعداد ۸۰ هزار نفر می باشد و نمونه گیری تصادفی ساده برای تعیین تعداد افراد انتخاب شده است. اطلاعات لازم جهت دستیابی به نتایج، از طریق پرسشنامه محقق ساخته صورت گرفت. به منظور تعیین پایایی پرسشنامه ی محقق ساخته از آلفای کرونباخ استفاده شد و روایی نیز از طریق روایی محتوایی و اکتشافی بررسی شد.

یافته ها: استنتاج ها نشان می دهد که پیش فرض های مربوط به آزمون ها از میزان مناسب برخوردار و ارتباط محرومیت زدایی با ابعاد زیست محیطی به ترتیب، ۰/۵۲، ۰/۳۸، ۰/۴۹ (زمین، منابع آبی و منابع ژنتیکی) دارای رابطه بودند.

بحث و نتیجه گیری: نتایج نشان داد که منابع آب، درختان و مراتع در وضعیت ناپایداری قرار دارند و تنها عاملی که وضعیت نسبتاً پایدار داشته خاک می باشد. درعین حال، میزان مصرف برق، ضایعات جامد شهری و انتشار گازهای گلخانه ای، از منظر زیست محیطی در سطح شهرستان در سطح مطلوب است.

اجرای برنامه های محرومیت زدایی در ارتقاء پایداری زیست محیطی در شهرستان قلعه گنج این شهرستان را از وضعیت ناپایدار به نسبتاً پایدار رشد داشته است.

واژه های کلیدی: قلعه گنج، محرومیت زدایی، پایداری زیست محیطی، فقر.

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران. * (مسوول مکاتبات)

۲- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران.

۳- استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران.

Investigating the effects of deprivation reduction programs in promoting environmental sustainability in Qaleh ganj city (pilot of country's resistance economy)

Mohammadtaher Rostami^{1*}

mohammad.taher40@yahoo.com

Abbas malek hoseini²

Majid Shams³

Admission Date: January 18, 2023

Date Received: September 18, 2022

Abstract

Background and Objective: Poverty is one of the most important consequences of the unfair distribution of incomes among people in the society. The continuation of poverty leads to severe environmental tensions that sometimes involve the entire society. This article has been carried out with the aim of investigating the effects of deprivation-removal programs in promoting environmental sustainability in Qaleh ganj city.

Material and Methodology: The research method is in the form of library studies and field surveys. The statistical population of this research is 80 thousand people in the city and simple random sampling has been chosen to determine the number of people. The necessary information to obtain the results was obtained through a researcher-made questionnaire. In order to determine the reliability of the researcher's questionnaire, Cronbach's alpha was used, and its validity was checked through content and exploratory validity.

Findings: The conclusions show that the presuppositions related to the tests have an appropriate level and the relationship of deprivation with environmental dimensions, respectively, 0.52, 0.38, 0.49 (land, water resources and genetic resources) were related.

Discussion and Conclusion: The results showed that water resources, trees and pastures are in an unstable state and the only factor that has a relatively stable state is the soil. At the same time, the amount of electricity consumption, urban solid waste and greenhouse gas emissions are at the optimal level from the environmental point of view of the city.

The implementation of deprivation programs in the promotion of environmental sustainability in Qaleh ganj city has grown from an unstable situation to a relatively stable one.

Key words: Qaleh ganj, disenfranchisement, environmental sustainability, poverty.

1- PhD student in geography and urban planning, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.
*(Corresponding Author)

2- Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

3- Professor of Department of Geography and Urban Planning, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

مقدمه

۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ و از ابتدای اجرای طرح های محرومیت زدایی این شهرستان توسط بنیاد مستضعفان بررسی شده بود و اعلام می شد که سال ۱۳۹۳، از ۱۵۵ روستای شهرستان، فقط یک روستا آباد بود و ۱۸ روستا نسبتاً آباد، ۷۷ روستا محروم و ۵۹ روستا بسیار محروم بودند.

بررسی وضعیت فقر در هر جامعه و آگاهی از آن، اولین قدم در برنامه ریزی برای مبارزه با فقر و محرومیت است. سنجش فقر به درکی از روند تحولات فقر منجر می شود و در طول زمان، تصویری منسجم از فقر ارائه می دهد. (۱). بنیاد علوی گزارشی از وضع آبادانی و محرومیت شهرستان قلعه گنج منتشر کرد. در این گزارش، وضعیت ۱۵۵ روستای این شهرستان طی بازه زمانی

جدول ۱- شاخص ها و مولفه های روستاهای آباد (منبع: نگارنده)

Table 1. Indicators and components of Abad villages (source: author)

سال	نام	مولفه مورد تاکید
۱۳۹۸	سجاسی قیداری و همکاران	زیست پذیری اقتصادی، زیست پذیری اجتماعی، کالبدی و زیربنایی، محیطی (۲)
۱۳۹۷	خراسانی	اشتغال و درآمد، مسکن، حمل و نقل عمومی، امکانات و خدمات زیر ساختی، آموزش عمومی، بهداشت، مشارکت و همبستگی، امنیت، اوقات فراغت، فضای سبز، آلودگی، چشم انداز (۳)
۲۰۰۹	Howley	مسکن، اشتغال، تفریحات، نظافت و امنیت (۴)
۲۰۱۰	Dajian and ragers	امکانات زیر بنایی، اقتصاد پویا، سلامتی و امنیت، اوقات فراغت، مشارکت (۵)
۲۰۰۷	Perogardomadrid	تراکم، حمل و نقل، امنیت و پایداری (۶)
۲۰۰۵	Timmer and seymour	دسترسی به زیر ساخت ها (حمل و نقل، ارتباطات، آب و بهداشت) غذا، هوای پاک، مسکن مناسب، شغل مناسب، فضای سبز کافی (۷)

قرار دادند که لازم است در برنامه ریزی های کاهش فقر علاوه بر خط فقر به آنها نیز پرداخته شود.

۵ سال بعد از آغاز طرح های محرومیت زدایی در این منطقه، مجری طرح ملی پروژه آبادانی و پیشرفت شهرستان قلعه گنج در بنیاد مستضعفان، مقرر شده محرومیت زدایی از این شهرستان مرزی و همجوار با دو استان محروم هرمزگان و سیستان و بلوچستان، الگوی محرومیت زدایی از ۱۲ منطقه مشابه در کشور باشد، گزارش بنیاد علوی اعلام می کند که تعداد روستاهای آباد شهرستان به ۹ و روستاهای نسبتاً آباد به ۶۴ واحد افزایش یافته اما از تعداد روستاهای محروم، ۱۰ واحد کم شده و تعداد روستاهای خیلی محروم هم به ۱۵ روستا رسیده است. دلیل نابرابری کاهش و افزایش محرومیت و آبادانی در این منطقه مرزی، عمق محرومیت و حجم سنگین فقر به گل نشسته ای است که در دهه های متوالی و در سایه کم توجهی مسوولان

با توجه به اهمیت موضوع، برای عمده دولتها، کاهش فقر و بهبود توزیع درآمد، امری ضروری و اجتناب ناپذیر است و آنچه مهم است نحوه ی این برنامه ریزی و شناسایی فقر است. در برنامه ریزی های فقر زدایی، دولتها باید روشهایی را برای شناسایی فقرا انتخاب نمایند که دهک های پایین جامعه در اولویت برنامه فقر زدایی قرار گیرند و چتر حمایتی دولت باید طوری گسترده شود که افراد واجد حمایت از آن بهره مند شده و افراد غیر مستحق در آن گنجانده نشوند. با توجه به این موضوع تحقیقات وسیعی پس از برای شناسایی ابعاد مختلف فقر آغاز گردید. تا قبل از دهه ی ۱۹۷۰ میلادی و با انتشار مطالعات سن، عمده ترین معیار فقر نسبت فقرا بود که در استخراج آن تنها تعیین خط فقر اهمیت داشت ولی پس از آن شاخص های اندازه گیری متنوعی ارائه شد که هر کدام ابعاد خاصی از فقرا تحت پوشش

استانی و کشوری، در لایه‌های زندگی مردمان این خطه از استان کرمان رسوب کرده است. در همین گزارش و در سرشماری مهم‌ترین مشکلات شهرستان قلعه گنج می‌بینیم که کمبودهای سوال برانگیز، محرومیت و فقر این مردم را تشدید کرده؛ آب شرب بهداشتی، مشکلات زیست محیطی، سرویس بهداشتی، حمام، جاده ایمن، کلاس درس و معلم، بیمارستان، شغل، برق، سبب غذایی مقوی و مغذی، نفت، وسایل گرمایشی و... اینها بخش بسیار کوچکی از مجموعه و وسیع محرومیت‌های قلعه گنج است که در آخرین گزارش بنیاد علوی فهرست شده در حالی که معمولاً، مردمان محروم، بسیاری از نیازها را مطرح می‌کنند که در چشم و قلم مسوولان دولتی، چندان اهمیت ندارد. از این رو مشکلات پیش رو در این شهرستان می‌توان به خشکسالی‌های متعدد، شرایط جغرافیایی نامناسب برای احیای نخل‌های آن، نبود جاده‌های مناسب، نبود امکانات بهداشتی روستایی و عوامل فرهنگی نامناسب است. که در این پژوهش سعی داریم با رویکردی مناسب، در صدد بیان راهکاری برای کاهش مشکلات زیست محیطی این منطقه باشیم.

زمینه و هدف:

انجام هر پژوهش نظامدار و دستیابی به واقعیتها و حقایق در موضوعات مختلف، جز در سایه‌ی شناسایی تاریخچه و ادبیات آن میسر نیست، چرا که از این راه افق روشنی پیشروی پژوهشگر قرار می‌گیرد. با عنایت به این مهم در این بخش از پژوهش، به تشریح موضوع مفاهیم فقر و پایداری زیست محیطی پرداخته شده است.

فرضیه پژوهش:

برنامه‌های محرومیت زدایی بنیاد مستضعفان از بعد زیست محیطی باعث بهبود فقر و محرومیت زدایی شده است.

مفهوم فقر

اگرچه فقر، قرن‌ها موضوع تأملات عمومی و تفاسیر دینی بوده است، اما نخستین تلاش‌های نظام‌مند برای تعریف، اندازه‌گیری و درک آن از قرن نوزدهم آغاز شد. اولین مطالعات کمی که فقر در آنها برابر با کمبود یا نبود درآمد کافی بود، در نیمه قرن نوزدهم به

انجام رسید. آن دسته از تعاریف فقر که از شاخص درآمد استفاده می‌کنند، این ایده را انعکاس می‌دهند که انسانها برای بقای خود به حداقلی از غذا، آب، سرپناه و پوشاک نیاز دارند. با تعریف این نیازهای حداقلی و مرتبط ساختن آنها با قیمت‌ها می‌توان یک خط فقر مطلق و حداقلی ساخت که از آن در پیمایش‌های اجتماعی و برای تعیین تعداد افرادی استفاده می‌شود که درآمدها آنها را به زیر این خط میکشاند. پیشگام این رویکرد، چارلز بوث در لندن بود و بعدها سیم رونتري در مطالعات خود راجع به فقر در شهر یورک انگلستان (۱۸۹۹) آن را اصلاح کرد. رونتري، فقر را سطحی از ناکافی بودن درآمد تعریف کرد که در آن نمی‌توان حداقل نیازها مانند غذا، مسکن و غیره را تأمین کرد (۸).

نظر به رویکرد زیست محیطی این پژوهش شاخص فقر در مفهوم کلی، از طریق توجه به شاخص‌های آن در حوزه‌های

اصلی ذیل قابل تعریف است: نیازهای اساسی، از جمله بهداشت، زیست پذیری زیربنایی، محیطی، خدمات پایه از قبیل شبکه آب سالم، توزیع برق و سایر خدمات زیربنایی، زیر ساخت های حمل و نقل، دسترسی، توسعه سلامت، حفاظت از محیط زیست، هوای پاک، مسکن مناسب، شغل مناسب، فضای سبز کافی

پایداری زیست محیطی در توسعه پایدار

موضوع پایداری زیست محیطی طی سه دهه پایانی قرن بیستم به طور ویژه مورد توجه بسیاری از افراد بخصوص محققین و دولت‌ها بوده و از آنجایی که شهرها امروزه به عنوان مهمترین عوامل مؤثر بر پایداری زیست محیطی به شمار میروند تقاضا برای توسعه پایدار شهری و شهرهای پایدار مهمترین چالش فراروی بشریت در قرن بیستم و یکم است. به عبارت دیگر امروزه به طور فزاینده‌ای فرصتها و چالشهای اصلی جهان در شهرها متجلی گردیده و رشد شتابان شهرنشینی در چند دهه گذشته و گسترش فعالیت‌های صنعتی، زیرساخت‌های شهری را کاهش و در مقابل ضایعات زیست محیطی را به شدت افزایش داده است شهرهایی که به سرعت رشد کرده به دلیل تخریب

هستند که باید به انحراف مختلف اصول توسعه پایدار را مورد توجه قرار دهند.

رویکردهای مطرح در کیفیت محیط شهری مرور ادبیات کیفیت محیط، روند رو به تکاملی را در باب کیفیت محیط نشان می‌دهد. برخی از نظریه پردازان با توجه به انسان به عنوان کاربر اصلی محیط شهری و نحوه پاسخگویی به نیازهای او با استفاده از طراحی و برخی دیگر با تأکید بر موضوع مکان و مکان سازی در طراحی فضاهای شهری با کیفیت را مورد بررسی قرار داده اند. اخیراً نیز با مطرح شدن مفهوم پایداری و ورود آن به دانش طراحی شهری و نقش آن ها در دستیابی به اهداف توسعه رویکرد دیگری قابل شناسایی است. بدین ترتیب می توان نظریات موجود را در قالب سه رویکرد اصلی دسته بندی کرد؛ این رویکردها عبارتند از: رویکرد انسانی، رویکرد مکانی و رویکرد پایداری (۱۱). رویکرد انسانی: مردم از طریق نیازهای در حال تغییر اجتماعی، روانی، زیبایی شناسی، عملکردی و عاطفی خود به طراحی شهری شکل می دهند. آن ها همچنین از طراحی شهرها به واسطه واکنش های اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی بی شمارشان به آنچه می بینند، می شنوند، می بویند، لمس می کنند و در آن تجربه می کنند، تأثیر می پذیرند.

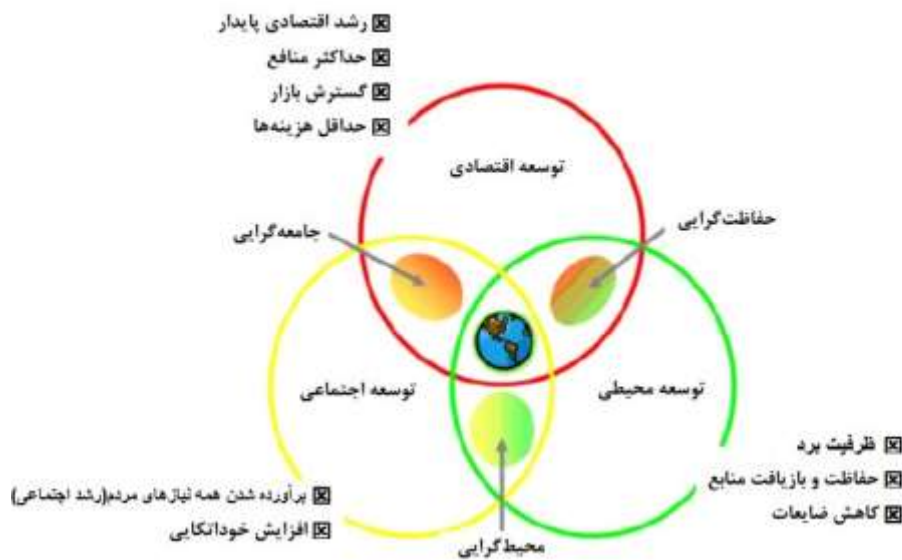
ارکان سه گانه توسعه پایدار

توسعه پایدار یک مفهوم پیچیده است که جنبه های مختلفی را در بر می گیرد. در پایداری، سه جنبه اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی با هم به طور کامل در تعامل هستند و اغلب محققان در این سه جنبه اصلی (Triple Bottom Line) زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی پایداری را بررسی می کنند.

- توسعه پایدار باید رشد اجتماعی را که در آن نیازهای همه افراد برآورده شده، فراهم آورد.
- حفاظت موثری از محیط زیست به عمل آورده و در مصرف منابع طبیعی با دقت عمل کند.
- این توسعه باید رشد پایدار اقتصادی و رونق اقتصادی را به همراه داشته باشد.

محیط طبیعی در حال حاضر خود با بحرانهای زیست محیطی متعددی مواجه شده اند که کلان شهرهای ایران نمونه های بارز آن هستند. از آنجا که هرگونه فعالیت برای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه انسانی در محیط زیست تحقق میابد، لذا وضعیت محیط زیست و منابع آن از نظر پایداری یا ناپایداری بر فرآیند توسعه تأثیرگذار خواهد بود. بر این اساس، هر بحثی درباره توسعه بدون توجه به مفهوم پایداری زیست محیطی، ناتمام تلقی می شود. با این اوصاف اگر توسعه پایدار هدف نهایی ما به شمار رود، پایداری زیست محیطی شرط لازم برای تحقق توسعه پایدار می باشد. (۹).

در پایداری زیست محیطی، تحول و تطوری مورد نظر است که ثبات و پایداری جامعه را برهم نزند، بلکه به رشد و اعتلای پایدار آن کمک کند. در برنامه ریزی برای تحقق توسعه پایدار، ضمن بهکارگیری منابع موجود در جامعه در فرآیند تحول و تطور آن جامعه، باید بقای منابع و جامعه مدنظر باشد. در پایداری زیست محیطی، تحول و تطوری مورد نظر است که ثبات و پایداری جامعه را برهم نزند، بلکه به رشد و اعتلای پایدار آن کمک کند. در برنامه ریزی برای تحقق توسعه پایدار، ضمن بهکارگیری منابع موجود در جامعه در فرآیند تحول و تطور آن جامعه، باید بقای منابع و جامعه مدنظر باشد. پایداری ریشه خود را در میان پایداری اکولوژیکی داشته است. این نظریه بر روی این نکته که طبیعت، محدودیتها و فرصتهای معین به زندگی انسان ارائه می دهد، تأکید دارد (۱۰). در نتیجه پایداری توسعه ای را میپذیرد که ضمن بهترین استفاده از منابع، هیچ گونه صدمه ای به آن نزند. نخستین گام در جهت دستیابی به پایداری زیست محیطی، تهیه و تدوین راهبرد کلان برای توسعه پایدار با استفاده از عواملی نظیر راهبرد ملی حفاظت زیست محیطی، احیاء و بهبود محیط زیست، راهبرد ملی توسعه پایدار اجتماعی و فرهنگی است. شهرها به جهت آنکه مهمترین مصرف کننده منابع طبیعی هستند و به جهت تولید بیشترین حجم فضولات و آلودگیها و به همراه ویژگیهای دیگر، یکی از اصلیتترین مکانهایی

شکل ۱- ارکان توسعه پایدار، ماخذ: برزگر و همکاران، ۱۳۹۷

Figure 1. Pillars of sustainable development, source: Barzegar et al, 2017

سازمان‌ها در زمینه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گزارش‌های منظم منتشر کنند. بر اساس این اصول، لازم است سازمان‌ها در تمام فعالیت‌های خرد و کلان خود در کنار توجه به سود خود، جامعه و محیط‌زیست را نیز در نظر بگیرند تا تلاش سازمان‌ها برای سوددهی مشکلی برای نسل آینده ایجاد نکند.

روش حسابداری مبتنی بر سه رکن اقتصاد، محیط زیست و جامعه نیز روش قدیمی حسابداری را به گونه‌ای گسترش می‌دهد که کارایی گزارش‌دهی مالی را علاوه بر زمینه‌های اقتصادی، در زمینه اجتماعی و زیست محیطی هم مورد بررسی قرار دهد. برای نخستین بار، فریر اسپرکلی در سال ۱۹۸۱ پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در یک مقاله علمی پیشنهاد کرد که باید

شکل ۲- ارکان توسعه پایدار، ماخذ: برزگر و همکاران، ۱۳۹۷

Figure 2. Pillars of sustainable development, source: Barzegar et al., 2017

بر این اساس، همانطور که شکل زیر نشان می‌دهد، توسعه پایدار دارای سه بعد اقتصادی و اجتماعی و محیطی است.

شکل ۳- مبانی توسعه پایدار با تاکید بر محیط زیست شهری، مولف رضوان حجازی، ۱۳۹۴، چاپ اول

Figure 3. Basics of sustainable development with an emphasis on the urban environment, author Rezvan Hijazi, 2014, first edition

حاصل از تحلیل یافته ها نشان می دهد پایداری محله ها در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی از نظر مردم مطلوب نیست. به طوریکه مقدار محاسبه شده پایداری ۲/۴۹ درصد کمتر از حد میناست. از لحاظ شاخص های پایداری، تنها محله مخلص آباد وضعیت مناسبتری نسبت به سایر محله ها دارد (۱۳).

در پژوهشی با عنوان فقر درآمدی، فقر قابلیت و طرد اجتماعی روندشناسی تحول مفاهیم در بررسی فقر و محرومیت بیان داشتند که چرخش مفهومی و رویکردی فقر و محرومیت از آن رو مهم است که نوع تعریف و درک فقر، ارتباط مستقیمی با سیاست های مقابله با آن دارد. جان مایه بحث این مقاله این است که کاهش فقر به عنوان مهمترین هدف سیاستگذاری اجتماعی، جنبه هایی فراتر از اقتصاد و بازار را دربر می گیرد و ناظر به سویه های مختلف کیفیت زندگی است. با آن که گفتمان مسلط مقابله با فقر در جامعه ما همچنان اقتصاد محور است اما در این مطالعه تأکید شده که ایده طرد اجتماعی، بدون آن که یکسره جای رویکردهای سنتی مبارزه با فقر را بگیرد، سازوکار مناسبتری برای بررسی و کاستن از فقر و محرومیت شدید گروه های آسیب پذیر در جامعه است (۱۴).

در مقاله ای تحت عنوان "ساماندهی بافت های مسئله دار شهری با رویکرد توسعه محله ای با استفاده از مدل SWOT" به این نتیجه رسیده است که توسعه محله ای در پهنه های شهری دارای بافت تاریخی و مسئله دار محلات قدیمی، به عنوان چالشی چندبعدی در برابر توسعه شهری مطرح شده است که به

توسعه پایدار بر آن است تا از طریق توسعه اقتصادی، پیشرفت اجتماعی و مسئولیت پذیری محیطی جامعه انسانی را به سوی دنیایی خوب، زیست پذیر و دوام یافتنی رهنمون سازد. در این معنا، هسته مرکزی مفهوم پایداری بر حفظ و نگاهداشت «ذخایر سرمایه ای» استوار است و در حقیقت توسعه پایدار چیزی جز حفظ ذخایر سرمایه های چون سرمایه انسانی، اجتماعی، طبیعی و اقتصادی نیست.

پژوهش های داخلی

در پژوهشی با عنوان «ارزیابی و اولویت بندی شاخص های توسعه پایدار شهری با استفاده از مدل تحلیل شبکه، ANP مورد شناسی: شهر زنجان»، به ارزیابی شاخص های توسعه پایدار شهری در این شهر پرداخته اند و در پایان راهکارهایی به منظور توسعه پایدار شهری ارائه کردند. نتایج پژوهش نشان داد که مناطق چهارگانه شهر زنجان از لحاظ میزان برخورداری از شاخص های منتخب توسعه، متفاوت بوده و بین شاخص های منتخب و روند توسعه پایدار در شهر زنجان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین براساس یافته های پژوهش شاخص های اقتصادی بیشترین سهم را در توسعه پایدار شهری شهر زنجان ایفا می کنند (۱۲).

در پایان نامه ای با عنوان «ارزیابی شاخص های توسعه محله ای با رویکرد توسعه پایدار در شهرهای کوچک، مطالعه موردی: شهر بردسیر» به ارزیابی شاخص های توسعه محله ای با رویکرد توسعه پایدار در شهر کوچک بردسیر پرداخته است. نتایج

جمعی بین گروه‌های محروم می‌پردازد. او بیان می‌کند که فرض محرومیت مطلق به‌تنهایی برای ناامیدی کافی نیست. به همین دلیل ساکنان شهری کم درآمد را با استفاده از شاخص‌های محرومیت مطلق و نسبی برای ارزیابی بهتر واکنش‌های جمعی به عنوان نتیجه محرومیت و واکنش‌های اخیر آنها بررسی می‌کند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که باید به جای تغییرات شرایط ساختاری و منابع، احساس خشم یا تجربه محرومیت قربانی در نظر گرفته شود. همچنین با توجه به شواهد اظهار می‌کند که خشونت با نابرابریهای قومی، مذهبی و منطقه‌ای در بسیاری از کشورهای در حال توسعه در ارتباط است. در نتیجه تحریک نابرابریها به نارضایتی اجتماعی منجر می‌شود؛ بنابراین تحریک بیشتر چرخه خشونت گروه‌های محروم و افزایش اثرات برجسته احساس محرومیت به تحریک عمل جمعی و در مقیاس بزرگ به خشونت‌های سیاسی و جنگ تغییر می‌یابد (۱۸).

در پژوهشی با عنوان «انتخاب شاخصها برای توسعه پایدار شهرهای کوچک نمونه: شهر والمیرا» به ضرورت و اهمیت انتخاب شاخص‌های توسعه پایدار شهرهای کوچک پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌ها باید با اولویت‌های شهرهای کوچک مرتبط باشند و همچنین باید مسائلی که این‌ها در آینده با آن مواجه می‌شوند را هم در نظر گیرند. شاخص‌هایی درباره حمل و نقل عمومی، دسترسی به خدمات در سطح محله مانند درمانگاه، بهداشت و سلامت، جای پای اکولوژیکی که برای توسعه و حل مشکلات این شهرها می‌بایستی به عنوان معیارهایی برای نظارت پیشرفت شهرهای کوچک در چارچوبی منظم عمل کنند، ارتقا یابند (۱۹).

تحقیقی با عنوان تغییر در محرومیت نسبی مادی در نواحی اسلوواکی و جمهوری چک انجام داد. هدف از این تحقیق یک ارزیابی ساده از محرومیت نسبی مادی مبتنی بر شاخص فقر انسانی است که به عنوان نماینده برای سطح محرومیت چندبعدی و به عنوان شاخص جایگزین محرومیت نسبی براساس رویکردی چندبعدی است. این تحقیق در دو بخش انجام شده است: اولین بخش تحقیق به بررسی سطح تجهیزات خانواده‌ها با آب، برق و استفاده از کالاهای با کیفیت با استفاده از داده‌های سرشماری پرداخته است. دومین بخش هدف

دلیل گستردگی این بافت‌ها در شهرهای ایران، از سوی سیاست‌گذاران و مدیران شهری و مجامع علمی و تخصصی در اولویت‌مطالعات و پژوهش‌های شهری قرار گرفته است. در مواردی که توسعه محله‌ای نیازمند تمامی اقدامات توسعه‌ای باشد چالش‌های گوناگون و پیچیده‌ای در عرصه اجتماعی و اقتصادی، مدیریتی و اجرایی مطرح می‌شود که در ابتدا باید زمینه‌های لازم برای توسعه درونی و چالش‌های موجود در محله مطرح شود سپس برای ساماندهی این محله از سه استراتژی راهبرد توسعه محله‌ای بهره‌جست (۱۵).

در پژوهشی تحت عنوان نقش محرومیت نسبی در افزایش خشونت‌های شهری مناطق حاشیه‌نشین (مورد مطالعه: شهر کرمانشاه)، به این نکته اشاره می‌کند که محرومیت نسبی یکی از عوامل روانشناختی، اجتماعی-بیولوژیکی و محیطی در ایجاد خشونت‌های شهری در حاشیه شهرها است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که هر اندازه افراد ساکن در مناطق حاشیه‌نشین احساس کنند با دیگر هم‌نوعان خود فاصله اجتماعی و اقتصادی بیشتری دارند، احساس نارضایتی در میان آنها بیشتر شده و برای جبران این وضعیت به هر ابزار و وسیله‌ای دست خواهند زد که یکی از راه‌ها خشونت در مناطق حاشیه شهر است (۱۶).

پژوهش‌های خارجی

در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی پایداری شهرهای اسپانیا با توجه به شاخص‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی» به ارزیابی شاخص‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی در ۲۶ شهر اسپانیا پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد، با توجه به اهداف شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی، توجه به نرخ بیکاری و تعداد جرائم در شهرهای مورد مطالعه، باید در اولویت قرار گیرند. در عین حال، میزان مصرف برق، ضایعات جامد شهری و انتشار گازهای گلخانه‌ای در محل، از منظر زیست‌محیطی در شهرهای مورد مطالعه در سطح مطلوب است. این نتایج منافع بالقوه برای سیاستمداران، دولت‌ها و ساکنان را برای شناسایی جریان‌های متابولیک و شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی به منظور دستیابی به پایداری، بهینه می‌کند (۱۷).

در تحقیقی با عنوان دوگانگی محرومیت (مطلق - نسبی) در ارزیابی تغییرات واکنش به نابرابری به مقایسه سوابق واکنش‌های

پولی می تواند به بهبود شناسایی افرادی که فقر را تجربه می کنند کمک کند و درک کند که چگونه به وجود می آید. آنها بیشترین تولید را دارند که چند بعدی به صراحت مورد استفاده قرار گیرد، هم در قالب بندی سؤال و هم در کاربردهای تجربی. در حالی که موضوعات جدی و روش شناختی و اندازه گیری هنوز مورد توجه قرار گرفته است، شاخص های محرومیت از مواد باعث می شود بینش جدیدی در مقایسه فقر در سراسر کشورها و تجزیه و تحلیل تغییرات در طول زمان انجام شود (۲۲).

برنامه های فقر زدایی در ایران با توجه به حمایت های ایدئولوژیک و همزمان با اولین برنامه توسعه به صورت جدی پیگیری شد، به گونه ای که به جرأت می توان گفت در تمام این برنامه ها، هدف فقر زدایی جزء اولویت این برنامه ها بوده و بدین ترتیب سرمایه، وقت و انرژی زیادی مصروف رفع بحران فقر در کشور شده است ولی هنوز تلاشها جهت حل و یا دست کم کاهش مسئله فقر ادامه دارد.

در این میان بنیاد علوی به عنوان بازوی اجرایی در موضوع فقر زدایی بنیاد مستضعفان با استفاده از تجارب موفق جهانی و بومی سازی برنامه ها و با اخذ نظرات نخبگان، طرح آبادانی و پیشرفت در مناطق منتخب محروم را بر اساس رویکرد معیشت پایدار و مبتنی بر بهبود دارایی های معیشتی خانوار و کاهش آسیب پذیری ها از طریق مشارکت و توانمندسازی مردم محلی و بهره برداری پایدار از منابع طبیعی را به عنوان الگویی نه تنها قابل ارائه به کشور عزیزمان، بلکه جهت ارائه به دیگر کشورها برای محرومیت زدایی در دستور کار قرار داده و ارزیابی اقدامات مؤثری را جهت توانمندسازی و کاهش محرومیت و فقر مناطق منتخب شروع نموده است.

منطقه مورد مطالعه

محدوده مطالعاتی حاضر شامل شهرستان قلعه گنج در استان کرمان است که در شکل شماره (الف) و شکل شماره (ب) موقعیت آن در کشور و استان کرمان نشان داده شده است.

تخمین محرومیت نسبی مادی در مناطق چک اسلواکی با استفاده از داده های خرد اتحادیه اروپا از ۲۰۰۹ تا ۲۰۰۲ است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که تفاوت های قابل توجهی در نرخ محرومیت نسبی مادی بین جمهوری چک و اسلواکی و مناطق آن وجود دارد. سطح محرومیت در اسلواکی است و خانواده های محروم در بخشی از اسلواکی متمرکز شده اند. یافته ها نیز نشان می دهد در حالیکه جمهوری چک دارای موقعیت خاص است اما فشار ناشی از محرومیت مربوط به بالاترین سطح محرومیت مسکن و پایین ترین سطح محرومیت از کالاهای با کیفیت است (۲۰).

در پژوهشی با عنوان فقر و محرومیت اجتماعی: دو طرف یک سکه یا فرآیندهای مرتبط با پویا؟ به این نتیجه رسیدند که از نظر تئوریک، محرومیت اجتماعی و فقر درآ مدی به عنوان فرایندهای مختلفی دیده می شوند، اما با پویایی نزدیک به هم مرتبط هستند. با این حال، درک تجربی ما از نحوه ارتباط این دو فرآیند به صورت پویا در سطح فردی، هنوز هم بسیار محدود است. برای روشن کردن موضوع، ما از یک مدل پویا دو متغیره پویا استفاده می کنیم و کنترل ناهمگونی غیر قابل کنترل و شرایط اولیه را کنترل می کنیم. علاوه بر این، اثرات متقابل پویا وجود دارد که نشان می دهد فقر و محرومیت اجتماعی به طور متقابل تقویت می شوند. سیاست های اجتماعی با هدف ریشه کن کردن فقر و جلوگیری از حاشیه نشینی اجتماعی و اقتصادی افراد باید این تأثیرات متقابل را صریحاً مورد توجه قرار دهد (۲۱).

در پژوهشی با عنوان استفاده از شاخص های محرومیت غیر پولی برای تحلیل فقر و محرومیت اجتماعی: در سهایی از اروپا؟ نشان داد که شاخص های غیر پولی محرومیت اکنون به طور گسترده در مطالعه فقر در اروپا استفاده می شود. در حالی که اندازه گیری منابع مالی از اهمیت اساسی برخوردار است، داشتن اطلاعات موثق در مورد محرومیت مادی، توانایی تسخیر فقر و محرومیت های اجتماعی را افزایش می دهد. شاخص های غیر

شکل ۴- موقعیت بخش ها و دهستانهای قلعه گنج (محدوده مطالعاتی)؛ ماخذ: طرح آبادانی و پیشرفت شهرستان قلعه گنج بر اساس رویکرد معیشت پایدار

Figure 3. Basics of sustainable development with an emphasis on the urban environment, author Rezvan Hijazi, 2014, first edition

شکل ۵- موقعیت شهرستان قلعه گنج (محدوده مطالعاتی) در استان کرمان؛ ماخذ: طرح آبادانی و پیشرفت شهرستان قلعه گنج بر اساس رویکرد معیشت پایدار

Figure 3. Basics of sustainable development with an emphasis on the urban environment, author Rezvan Hijazi, 2014, first edition

همچنین با دو استان های مرزی کشور (سیستان و بلوچستان و هرمزگان) مرز مشترک دارد.

وسعت شهرستان حدود ۱۰۴۴۰ کیلومتر مربع بوده که ۵,۶۹ درصد از استان را به خود اختصاص داده و از ۲۳ شهرستان استان کرمان، به عنوان ششمین شهر استان از لحاظ وسعت میباشد. قلعه گنج در سال ۱۳۸۴ از شهرستان کهنوج جدا شده و براساس اطلاعات به دست آمده در سال ۱۳۹۴، از دو بخش به

این شهرستان، در جنوبی ترین بخش استان کرمان بین ۳۴° - ۲۶ تا ۴۸° عرض جغرافیایی و ۵۳° - ۵۷ تا ۴۹° - ۵۸° طول جغرافیایی واقع شده است. از شمال به شهرستان کهنوج و رودبار جنوب، از جنوب به بندر جاسک واقع در استان هرمزگان و شهرستان فنوج واقع در استان سیستان و بلوچستان، از شرق به استان سیستان و بلوچستان و تالاب جازموریان و از غرب به منطقه حفاظت شده مارز و شهرستان منوجان ختم می شود.

به نوبه ی خود، موجب ایجاد آثار نامناسبی در این ساختار می شود. تداوم این فرآیند تنش های زیست محیطی شدیدی را در پی دارد که هر از گاهی، کل جامعه را در بر گرفته و مقابله با آن بسیار مشکل می شود.

هدف مطالعه: این مقاله با هدف بررسی اثرات برنامه های محرومیت زدایی به منظور ارتقاء سطح پایداری زیست محیطی شهرستان قلعه گنج پرداخته است. بنابراین در راستای محرومیت زدایی در جامعه لازم است به مسائل زیست محیطی توجه کرد.

روش بررسی:

نوع مطالعه: روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی می باشد تا میزان انجام برنامه های مختلف فقر زدایی در افزایش شاخص زیست محیطی اشکار گردد. در مطالعات همبستگی، پژوهشگر هیچ یک از متغیرهای مستقل را دستکاری نمی کند، بلکه تنها دو یا چند متغیر را اندازه گیری نموده، سپس مشخص می سازد که آیا بین آنها رابطه همبستگی وجود دارد یا خیر.

در راستای همین ویژگی عدم دستکاری و تغییر متغیرها، در مطالعات همبستگی، آزمودنی ها نیز به صورت تصادفی به گروه های مختلفی که بر اساس متغیر وابسته تشکیل می شوند، واگذار نمی گردند؛ برای مثال ممکن است پژوهشگر آزمودنی هایش را بر اساس نمره اضطراب آنها به سه گروه اضطراب بالا، اضطراب متوسط و اضطراب پایین طبقه بندی نماید.

جامعه آماری و روش نمونه گیری: جامعه آماری این پژوهش کل افراد شهرستان قلعه گنج است که تعداد این جامعه آماری ۸۰ هزار نفر می باشد.

روش نمونه گیری

به منظور تعیین حجم از فرمول کوکران استفاده شده و روش نمونه گیری تصادفی ساده بهترین مسیر برای تعیین نمونه بود که تعداد ۳۸۹ نفر از بین مردان و زنان انتخاب شد.

نام های مرکزی و چاه دادخدا، یک شهر به نام قلعه گنج، پنج دهستان به نام های قلعه گنج، سرخ قلعه، چاه دادخدا، رمشک و مارز تشکیل شده که موقعیت آنها در شهرستان قلعه گنج در شکل زیر ارائه شده است.

شهرستان قلعه گنج، در یک ناحیه نسبتاً بیابانی قرار گرفته به طوریکه وضعیت آب و هوای آن خشک و فراخشک گرم بوده و میزان تبخیر و تعرق چندین برابر بارندگی می باشد. طولانی بودن دوره گرما، وزش بادهای تند و ایجاد طوفان ها، بارندگی کم، درجه حرارت بالای ۵۰ درجه در ساعاتی از روزهای تابستان از خصوصیات آب و هوایی این منطقه می باشد. حداکثر مطلق دمای ثبت شده در دوره گرما ۵۴ درجه سانتی گراد مربوط به تیرماه و حداقل مطلق آن ۲- درجه سانتی گراد مربوط به دی ماه بوده است. شهرستان مذکور بین طبقات ارتفاعی ۳۵۰ تا بیش از ۱۶۰۰ متر و طبقات شیب صفر تا بیش از ۴۰ درصد قرار گرفته است. تقریباً ۸۵ درصد از پوشش گیاهی طبیعی شهرستان قلعه گنج، مرتع بوده و شغل اکثر افراد بومی، کشاورزی و دامداری می باشد. جمعیت شهرستان در سال ۱۳۹۰ معادل ۷۶۳۷۶ نفر می باشد که از این تعداد ۱۶,۶ درصد را جمعیت شهرنشین و ۸۳,۴ درصد را جمعیت روستا نشین تشکیل داده است. ۹ ایل و ۸ طایفه مستقل در شهرستان ساکن بوده که با توجه به موقعیت اقلیمی شهرستان قلعه گنج، جمعیت قشلاقی شهرستان بسیار بیشتر از جمعیت ییلاقی می باشد. از منظر ارتباطات منطقه ای، شهرستان قلعه گنج در بن بست ارتباطی قرار داشته به نحوی که کلیه راه های اصلی شمال به جنوب استان از شهرستان های هم جوار گذر می کنند. لذا این شهرستان علی رغم اینکه یکی از شهرستان های استان کرمان محسوب می گردد بیشتر مبادلات و ارتباطات آن با استان هرمزگان و شهر بندرعباس انجام می شود.

ضرورت تحقیق: فقر یکی از مهمترین پیامدهای توزیع ناعادلانه و نابرابر درآمدهای ایجاد شده در بین افراد جامعه است. وجود این پدیده در هر جامعه، مبین عملکرد نادرست سازوکار توزیع درآمد و ثروت در آن جامعه می باشد که

داده های توصیفی

جدول ۲- تفکیک جنسیت در نمونه ها

Table 2. Gender breakdown in the samples

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۲۱۳	۵۴/۶
زن	۱۷۶	۴۵/۱

در جدول ۲ و وضعیت جنسیت در بین نمونه های پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. در بین نمونه ها، مردان با ۲۱۳ و زنان با تعداد ۱۷۶ نفر در پژوهش حاضر شرکت داشتند. بنابراین در نمونه مورد بررسی حضور مردان بیشتر بوده است.

جدول ۳- سن نمونه ها براساس فراوانی

Table 3. Age of samples based on frequency

سن	فراوانی	درصد فراوانی
۲۵-۱۸	۸۰	۲۰/۵
۳۰-۲۶	۵۵	۱۴/۱
۳۵-۳۱	۵۹	۱۵/۱
۴۰-۳۶	۸۲	۲۱/۰
۵۰-۴۱	۱۱۳	۲۹/۰
کل	۳۸۹	۱۰۰/۰

جدول ۳ میزان سن نمونه ها در بازه سنی را نشان داده است. براساس جدول فوق، نمونه هایی با ۴۱ تا ۵۰ سال بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده اند. کمترین تعداد نمونه با سن ۲۶-۳۰ سال در پژوهش نشان داده شده است. در نمودار زیر نیز تعداد نمونه براساس سن نیز نشان داده شده است.

جدول ۴- میزان تحصیلات نمونه های پژوهش

Table 4. The level of education of the research samples

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
بی سواد	۵۹	۱۵/۱
دیپلم	۶۲	۱۵/۹
فوق دیپلم	۸۶	۲۲/۱
لیسانس	۱۰۵	۲۶/۹
فوق لیسانس	۶۲	۱۵/۹
دکتری	۱۵	۳/۸
کل	۳۸۹	۱۰۰/۰

در جدول ۴ میزان تحصیلات را براساس انواع آن مشخص کرده است. بیشترین تحصیلات مربوط به افراد، مدرک کارشناسی بوده است که با تعداد ۱۰۵ نفر در پژوهش حضور داشتند. در شکل زیر نیز میزان تحصیلات افراد نمایش داده شده است.

جدول ۵- وضعیت تأهل نمونه ها

Table 5. Marital status of the samples

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد فراوانی
مجرد	۱۳۰	۳۳/۳
متأهل	۲۵۹	۶۶/۴
کل	۳۸۹	۱۰۰/۰

جدول فوق بیانگر تعداد افراد متأهل و مجرد است. براساس این جدول بیشترین افراد شرکت کننده در پژوهش با تعداد ۲۵۹ نفر بودند و افراد مجرد ۱۳۰ نفر هستند که در مطالعه حاضر شرکت داشتند. این مقدار از افراد متأهل نیز در شکل زیر نشان داده شده است.

جدول ۶- نوع شغل نمونه ها

Table 6. Job type of samples

شغل	فراوانی	درصد فراوانی
بیکار	۲۴	۶/۲
کارگر	۷۱	۱۸/۲
کارمند	۷۷	۱۹/۷
بازاری	۷۰	۱۷/۹
شرکتی	۷۱	۱۸/۲
سایر	۷۶	۱۹/۵
کل	۳۸۹	۱۰۰/۰

در جدول ۶ نوع شغل نمونه های افراد را نشان داده است. براساس اطلاعات جدول فوق افراد شرکت کننده در پژوهش از نظر شغلی دارای تفاوت بودند. بیشترین افراد با شغل کارمندی با تعداد ۷۷ نفر در پژوهش حاضر حضور داشتند و کمترین مقدار به فاقد شغل اختصاص دارد. نمودار زیر نیز این تعداد را مورد تأیید قرار داده است.

همچنین از روش رگرسیون در تحلیل بهره برده شد. در تحلیل رگرسیون هدف پیش بینی یک یا چند متغیر ملاک براساس

باشد و همچنین به دلیل وجود ضعف‌هایی در مکانیزم جاری برنامه‌های حمایتی، مشکلات درآمدی و رفاه اجتماعی بین جوامع شهری و روستایی پدید آمده و باعث عدم تعادل‌های منطقه‌ای شده است.

در شهرستان قلعه گنج نیز در جهت محرومیت زدایی و با استفاده از تجارب موفق جهانی و بومی‌سازی برنامه‌ها و با اخذ نظرات نخبگان، طرح آبادانی و پیشرفت در مناطق منتخب محروم را بر اساس رویکرد معیشت پایدار و مبتنی بر بهبود دارایی‌های معیشتی خانوار و کاهش آسیب‌پذیری‌ها از طریق مشارکت و توانمندسازی مردم محلی و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی را به عنوان الگویی نه تنها قابل ارائه به کشور عزیزمان، بلکه جهت ارائه به دیگر کشورها برای محرومیت‌زدایی در دستورکار قرار داده شده است و بر اساس این طرح با انجام مطالعات پایه و تحلیل وضعیت مناطق منتخب نسبت به تدوین سند چشم‌انداز و سیاست‌گذاری و ارائه راهبرد و تبیین خروجی‌ها و ارائه طرح سازمانی و انجام پایش و ارزیابی اقدامات مؤثری را جهت توانمندسازی و کاهش محرومیت و فقر مناطق منتخب شروع نموده و نتایج به دست آمده در این مدت کوتاه حاکی از تأثیرات مطلوب آن داشته است.

در ادامه اهم این اقدامات در راستای تاثیر بر محیط زیست ارائه می‌شود.

- احیاء قنوات شهرستان
- ساخت سدهای کوچک منطقه ای
- کاشت درخت و افزایش سرانه فضا سبز
- آموزش در راستای جلوگیری از آسیب به محیط زیست
- ساخت پنل های خورشیدی برای تولید انرژی پاک
- کاهش مساحت کل زمین های کشاورزی ، کاهش مصرف آب و افزایش بهره وری و راندن مان در استفاده از منابع طبیعی و مدیریت آن
- تطابق فعالیت های کشاورزی و استفاده از منابع طبیعی با تغییرات اقلیمی

یک یا چند متغیر پیش بین است. اگر هدف بررسی یک متغیر ملاک از یک متغیر پیش بین باشد از رگرسیون ساده استفاده می‌شود. اگر بررسی یک متغیر ملاک براساس چند متغیر پیش بین باشد از رگرسیون چندگانه (Multiple) استفاده می‌شود. اگر همزمان چند متغیر ملاک براساس چند متغیر پیش بین بررسی شود از رگرسیون چند متغیری (Multivariate) استفاده می‌شود. این پژوهش با ابعاد یا متغیرهای مختلفی سروکار دارد: فقر و شاخص زیست محیطی به عنوان متغیرهای اصلی این مطالعه محسوب می‌گردند. هر یک از متغیرها از طریق پرسشنامه‌ای که مربوط به هر کدام از متغیرها خواهد بود مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

ابزار گردآوری داده‌ها: این مطالعه به صورت میدانی انجام خواهد گرفت و ابزار پرسشنامه برای گردآوری اطلاعات بهره گرفته خواهد شد. ابزار مدنظر نیز به صورت محقق ساخته خواهد بود و توسط صاحب‌نظران این حوزه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. لازمه تدوین پرسشنامه محقق ساخته دارای دو شرط اساسی است:

- الف). **تامین روایی:**
- با استفاده از نظر متخصصان و خبرگان موضوع.
- ب). **اجرای آزمایشی**
- قبل از اجرای اصلی به صورت آزمایشی اجرا شود. و اجرای بر روی نمونه و اخذ نتایج ضریب آلفای داده‌ها و نیز میزان همبستگی درونی گویه‌ها و نیز «تحلیل عاملی» سؤال‌ها و یا گویه‌ها، تاکید می‌شود.

اقدامات محرومیت زدایی انجام یافته در شهرستان قلعه گنج

گرچه سیاست‌های کاهش فقر در کشور از چندین دهه قبل شروع شده و هزینه‌های قابل توجه در حوزه حمایت‌های اجتماعی انجام گرفته ولی به دلیل فقدان یک نهاد رسمی در ساختار اجرائی کشور که تمام مسئولیت فقرزدایی را عهده‌دار

احتمال (p-p) و نمودار چارک- چارک (Q-Q) به این منظور مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۷- آماره کولموگروف - اسمیرنف برای برای

بررسی بهنجاری

Table ۷- Kolmogorov-Smirnov statistic for normality check

متغیر	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری
محرومیت زدایی	۰/۰۳۶	۳۸۹	۰/۲۰
زمین	۰/۰۹۵	۳۸۹	۰/۱۱
منابع آبی	۰/۰۴۶	۳۸۹	۰/۰۰۰۱
منابع ژنتیکی	۰/۱۲۶	۳۸۹	۰/۰۸

در جدول فوق نتایج آزمون نرمال بودن نشان داده شده است. این آزمون لازم است معنادار نبودن بودن هر متغیر را به نشانه نرمال بودن هر متغیر نشان دهد. متغیرهای زمین، محرومیت زدایی، منابع ژنتیکی براساس آزمون معنادار نبودند، که این امر نشان دهنده نرمال بودن آن ها می باشد. منابع آبی از نرمال بودن برخوردار نبود اما براساس قانون حجم نمونه بالا که در این پژوهش حاکم است، برای تحلیل اطلاعات مسئله ای ایجاد نخواهد کرد.

جدول ۸- شاخص های چولگی و کشیدگی برای بررسی بهنجاری

Table 8. Skewness and elongation indices for checking normality

متغیر	چولگی	خطای استاندارد چولگی	کشیدگی	خطای استاندارد کشیدگی
محرومیت زدایی	۰/۰۸	۰/۰۰۳	-۰/۱۱	۰/۱۱
زمین	-۰/۲۱	۰/۰۳	-۰/۱۶	۰/۰۹
منابع آبی	-۰/۳۲	۰/۰۵	-۰/۱۲	۰/۰۰۶
منابع ژنتیکی	-۰/۵۶	۰/۰۸	-۰/۱۲	۰/۰۷

نزدیک هستند. بنابراین بهنجاری متغیرها تأیید می گردد. در صورتی بهنجاری متغیرها رعایت نگردد، نتایج دقیق برآورد نخواهد شد.

✓ نبود داده های پرت: مسئله مهم در آزمون های آماری، داده پرت بودن در میان داده ها است. این امر باعث دست نیافتن به نتیجه مناسب می گردد لذا در این پژوهش جهت

- حفاظت و مدیریت مشارکتی منابع طبیعی و توسعه خدمات زیست محیطی
- افزایش بهره‌وری عوامل تولید کشاورزی و دامی
- تأمین مواد اولیه کشاورزان

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش از روش های عددی نظیر آزمون کولموگروف اسمیرنف و چولگی و کشیدگی استفاده گردید. همچنین نمودارهای احتمال - احتمال (p-p) و نمودار چارک- چارک (Q-Q) به این منظور مورد استفاده قرار گرفت.

بررسی فرضیه پژوهش:

ابعاد زیست محیطی شهر قلعه گنج چه تغییری با اجرای

برنامه های محرومیت زدایی داشته است؟

پیش فرض ها

✓ نرمال بودن: مسئله بررسی نرمال بودن داده ها از الزامات هر آزمونی محسوب می گردد که در این پژوهش از روش های عددی نظیر آزمون کولموگروف اسمیرنف و چولگی و کشیدگی استفاده گردید. همچنین نمودارهای احتمال -

در جدول فوق میزان شاخص های چولگی و کشیدگی برای بررسی نرمال بودن متغیرها بررسی شده است. براساس جدول فوق هر چه مقدار چولگی و کشیدگی مقدار کمتر و به صورت منفی برآورد شود، محقق از بهنجاری هر کدام از متغیرها اطلاع پیدا خواهد کرد. در این پژوهش مقدار شاخص های چولگی و کشیدگی متغیرها از میزان کمتری برخوردارند و به مقدار صفر

زیست محیطی دارای داده پرت بودند و پس از حذف داده‌های پرت داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. داده‌های پرت در ابتدای تحلیل بر روی نمودار به صورت دایره نشان داده می‌شوند که پس از حذف هر کدام و تحلیل مجدد در گزارش پژوهشگر نشان داده می‌شود.

مشخص شدن داده‌های پرت از نمودار جعبه‌ای بهره گرفته شد. در این نمودار مستطیل و سطر ۵۰ درصد موردها را نشان می‌دهد و خط درون مستطیل مقدار میانه است. پژوهشگر در ابتدای تحلیل به بررسی این پیش فرض پرداخت و نتیجه نشان داد که محرومیت زدایی و پایداری

جدول ۹- نتایج آزمون همبستگی پیرسون

Table 9. Pearson correlation test results

منابع ژنتیکی	منابع آبی	زمین	محرومیت زدایی	متغیرها
۰/۴۹	۰/۳۸	۰/۵۲	۱	محرومیت زدایی
۰/۲۸	۰/۳۷	۱		زمین
۰/۵۷	۱			منابع آبی
۱				منابع ژنتیکی

P= 0.05

Ranking of villages based on livability indicators (case study: Nizam Abad village, Azadshahr city, human geography research, volume 5, Spring 2018, number 1. (In Persian)

- Mohammad Amin, Khorasani, comparative analysis and evaluation of the views of residents and local managers regarding the livability of peri-urban villages in Varamin city. *Geography and Development* (2017), No. (51), 261-280. (In Persian)
- Howley, P., Scott, M., & Redmond, D. (2009). Sustainability versus livability: An investigation of neighbourhood satisfaction. *Journal of Environmental Planning and Management*, 52(6), 847-864.
- 5.Dajian, Z., & Rogers, P. P. (2006). 2010 World Expo and urban life quality in Shanghai in terms of sustainable development. *Chinese*

در جدول فوق نتایج همبستگی بین متغیرهای اصلی پژوهش ارائه شده است. براساس جدول و فرضیه موردنظر، رابطه محرومیت زدایی و ابعاد زیست محیطی به ترتیب ۰/۳۸، ۰/۵۲ و ۰/۴۹ ارتباط معنادار دارند. با توجه به ارتباط متغیرها، رابطه محرومیت زدایی و زیست محیطی در حد بالایی قرار دارد. درواقع با افزایش نمرات هر کدام به همان میزان نمرات دیگر متغیرها افزایش می‌یابد. بنابراین مقادیر فوق این واقعیت را نشان می‌دهد که اجرای برنامه های محرومیت زدایی تاثیر مثبتی در موارد زمین، منابع آبی و منابع ژنتیکی داشته است.

References

- Raghfar, Hossein, Mohammadi Fard, Zahra, Sangri Mahzab, Kobra. Measuring multidimensional poverty in Tehran. *Economic research (sustainable growth and development)*. (2012). Year 13, No. 2, pp. 1-16. (In Persian)
- Sejasi gheidari, Hamdollah, Sadeghlou, Tahereh, Mahmoudi,

- indicators using network analysis model, ANP case study: Zanjan city, Quarterly of Geography and Urban-Regional Studies, (2015) 19. (In Persian)
13. Sattarzadeh Bardsiri, Zahra. Evaluation of neighborhood development indicators with a sustainable development approach in small cities, case study: Bardsir city, Sistan and Baluchistan University Master's Thesis, (2015) Faculty of Geography and Environmental Planning. (In Persian)
  14. Ebrahimi, Mahdi.. Income poverty, ability poverty and social exclusion: the evolution of concepts in the study of poverty and deprivation. social security (2015). Year 12, Number 45, pp. 37-59. (In Persian)
  15. Soleimani, Mohammad et al. Organizing problematic urban contexts with neighborhood development approach using SWOT model and matrix (SQPM). Example: Sabon Pezkhaneh neighborhood, District 12, Tehran. Zagros Landscape Geographical Quarterly. 2012) Volume 5, Number 15; From page 161 to page 183. (In Persian)
  16. Lehsaizadeh, Abdul Ali. Investigating the role of relative deprivation in the increase of urban violence in the studied marginal areas: Kermanshah City, Urban Studies, (2013) second year, number 9: pp. 21-64.(In Persian)
  17. Gonzalez-Garcia, S., Manteiga, R., Moreira, M. T., & Feijoo, G. (2018). Assessing the sustainability of Spanish cities considering environmental and socio-economic indicators. Journal of Cleaner Production, 178, 599-610.
  - Journal of Population Resources and Environment, 4(1), 15-22.
  6. Perogordo Madrid, D. (2007). The Silesia Megapolis. European Spatial Planning, 17(1), 23-33.
  7. Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2005). The livable city: World urban forum 2006, Vancouver Working Group Discussion Paper. Western Economic Diversification Canada.
  8. Hall, Anthony and Mijelli, James, Social Policy and Development, translated by Mehdi Ebrahimi and Alireza Sadeghi, (2008). Tehran: Sociologists Publications.(In Persian)
  9. Melki Saeed, Ahmadi Reza, Monfared Sajjad, Matogui Mohammad, Environmental development sustainability assessment using statistical tests in the cities of Khuzestan Border Province, Geographical Information Quarterly (Sephehr), (2013) Volume: 23, Number: 90. (In Persian)
  10. Khalilabad kalantari Hossein, Abubakri Taher, ghaderi Reza, Pourali Mohammad Ali, Saidi Anwar. Assessing the feasibility of sustainable urban development indicators in border areas (case example: Piranshahr city)., 2018, urban management. (In Persian)
  11. Rafiyan, Mojtaba et al. "Measuring the level of residents' satisfaction with the residential quality of Mehr housing; Case Study: Mehr Shahr Zahedan, Journal of Geography and Urban-Regional Survey, (2013) No. 12, Zahedan.(In Persian)
  12. Safaipour, Masoud, Samira Moradi Monfard and Mohammad Reza Amiri. Evaluation and prioritization of sustainable urban development

- Regions of Slovakia and the Czech Republic". Department of Regional Science and Manageme Faculty of Economics Technical University Slovakia, Panoeconomicus, 3. 335-353.
21. Devicienti, F., & Poggi, A. (2011). Poverty and social exclusion: two sides of the same coin or dynamically interrelated processes?. *Applied Economics*, 43(25), 3549-3571.
22. Nolan, B., & Whelan, C. T. (2010). Using non-monetary deprivation indicators to analyze poverty and social exclusion: Lessons from Europe?. *Journal of Policy Analysis and Management*, 29(2), 305-325.
18. Ige, K. (2014). The Absolute-Relative Deprivation Dichotomy in Estimating Variations in Reaction to Inequality: Comparing Antecedents of Collective Action among Disadvantaged Groups. *University of Zululand P/B*, 87-101 .
19. Valtenbergs, Visvaldis, Ainhoab González and Ralfs Piziks .2013. Selecting Indicators for Sustainable Development of Small Towns: The Case of Valmiera Municipality, ICTE in Regional Development, December 2013, Valmiera, Latvia, *Procedia Computer Science* 26.
20. Zelinsky, T. (2012). "Changes in Relative Material Deprivation in